

SZAKDOLGOZAT

László Kinga

2023

0

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus

Neveléstudomány mesterképzési szak

**HAGYOMÁNYOK, CSALÁDI KÖTELEK VÁLTOZÁSA A NUKLEÁRIS
CSALÁDOKBAN**

Belső konzulens: Dr. Belovári Anita
egyetemi adjunktus

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** **Neveléstudományi Intézet,
Anyanyelvi és Gyermek kultúra
Tanszék**

Készítette: László Kinga

Kaposvár
2023

Tartalom

Bevezetés.....	2
1.A KULTÚRA FOGALMA, HATÁSA A CSALÁDOK ÉS EGYÉN ÉLETÉRE.....	4
1.1 A kulturális dimenziók átalakulása, egymásra gyakorolt kölcsönhatásaik	5
1.2 A család, mint kulturális egység szerkezetének és funkcióinak átalakulása	6
1.3 A gyermek születéséhez, neveléséhez kötődő rítusok mint a kultúra hagyományőrző elemei.....	6
1.3.1 A gyermek keresztnévének kiválasztása.....	7
1.3.2 A gyermek megkeresztelésének kulturális funkciói	7
1.3.3 Hová tart a kultúra átörökítése és a néphagyomány tisztelete?	8
2.JELES NAPOK, ÜNNEPEK	9
2.1 Az ünnepek csoportosítása	9
2.2 Jelentősebb ünnepek felosztása közösségek szempontjából	9
2.3 Hagyományok a paraszti nagycsaládban	10
2.4 Paraszti kultúra a posztmodern korban.....	11
3. A CSALÁD	12
3.1 A család értelmezése, funkciói	12
3.2 Családmodellek	14
3.3. Családformák pluralizációja a demográfiai folyamatok tükrében.....	15
3.4 A bölcsőde szerepe a család hagyományápoló tevékenységének támogatásában.....	17
4. EMPIRIKUS KUTATÁS.....	18
4.1 A vizsgálat tárgya és célja	18
4.2 Hipotézisek	18
4.3 A vizsgálat során alkalmazott módszer, anyag.....	19
4.4 Az adatgyűjtésbe bevont személyek köre, száma:.....	21
4.5 Kutatási eredmények	21
4.5.1 A minta demográfiai jellemzői	22
4.5.2 Nézetek a nagyszülőkkel való együttélésekről	23
4.5.3 A nagyszülőkkel való kapcsolattartás jellemzői	24
4.5.4 Segítségkérés a csecsemőgondozásban és gyermeknevelésben.....	25
4.5.5 A nagyszülők szerepe a szabadidőtöltés során	27
4.5.6 Ünnepnapiak és ünneplés a családban	27
4.5.7 A hagyományos értékrend tisztelete a családban és a közösségben: névadás és keresztelő	29

4.5.8 A kvantitatív eredmények szintézise.....	30
4.5.9 Kvalitatív vizsgálat a család összetartó erejéről	31
4.6.Hipotézisvizsgálat.....	32
Összefoglalás.....	34
A kutatás lehetséges folytatása.....	34
Irodalomjegyzék.....	37
1. számú Melléklet	38
Ábra-és táblázatjegyek	43

Bevezetés

A történelem folyamán a család fogalma, szerkezete folyamatos átalakulás alatt volt, de egy valami nem változott, hogy mindig védőfaktort nyújtott tagjai számára. Napjainkban is történelmet írunk, a világjárvány kitörése, az azzal való huzamos, tartós együttélés megtanulása az egész emberiséget új kihívások elé állította. A karantén szót a világjárvány megjelenéséig ritkán használtuk, jelentését ismertük, de nem tudtuk, milyen az izoláció, az emberi szabadság korlátozása. A rohanó világ lelassult, a családtagok egymásra voltak utalva, sok időt töltöttek egymással. Sokan félték a betegségtől, családtagjaik és a munkahelyek elvesztésétől, a lelki és testi sérülésektől.

A család a gyermek elsődleges szocializációs színtere. Egészséges testi-lelki fejlődés kötődés nélkül nem alakul ki. A paraszti nagycsaládban több generáció élt együtt, akik élethosszig segítettek egymást. Évszázadokon át adták át a következő nemzedékeknek a család értékeit, szokásait, hagyományait. Szakdolgozatom célja, hogy az általam bemutatott paraszti nagycsalád hagyományai, értékei, szokásai közül mi maradt meg, alakult át, vagy tűnt el a mai nukleáris családokban. Idekötődően jelenik meg a generációk közötti kapcsolatok alakulásának vizsgálata is, a nagyszülőkkel való kapcsolat tekintetében. Mivel jellemző volt az élethosszig tartó segítségnyújtás egymásnak, így ennek jelenlétét vizsgálom, továbbá, hogy hogyan vélekednek a mai nukleáris családban élő szülők a több generációs együttéléstről, a családi valamint szűkebb és tágabb értelemben vett kulturális hagyományokról. Idesorolható a közös ünneplés, a karácsony megünneplésének hagyománya, a család kulturális szerepének névadásban terén megjelenő fontossága továbbá a család értékrendjében az egyház szerepének azonosítása oly módon, hogy milyen mértékben ítélik fontosnak, hogy a gyermekük is az egyház tagja legyen. Ennek szerepe annyiban lehet releváns, hogy megfigyelhető lehet egy tendencia annak kapcsán, hogy az értékrendben hol helyezkedik el a vallási identitásból vagy épp a családi kötődésből adódó hagyománytisztelet, illetve szokások fenntartása. E kérdésköröket részben szakirodalmi háttér, részben empirikus kutatás segítségével tártam fel.

A dolgozat felépítése a következő fogalmak köré csoportosul: először is a kultúra fogalmáról, annak egyes összetevőiről írok, annak átörökítéséről, tovább éléséről, melynek kiemelt megnyilvánulásai a vallási és egyéb rítusok, ünnepek, hagyományok, család. Ezeknek a fogalmaknak a téma szempontjából fontosnak tartott aspektusait vizsgálom.

Az anyag megszerkesztéséhez a hagyományos könyvészetten túl a saját tapasztalataim is hozzásegítettek és fésülték össze a látszólag különálló, mégis egységes egészként funkcionáló

kérdéskört, melynek lényege, hogy feltárja, a bölcsődés gyermekek nevelése, családi szocializációja során a hagyományos értékek milyen szerepet kapnak, továbbá hogy a kultúra egyes rétegei milyen szerepet játszanak a mai fiatal felnőttek életében, akik ezen értékrendet kisgyermekük nevelése során továbbadják, illetve milyen szerepet szánnak ebben a nagyszülőknek. A vizsgálat tárgya tehát a paraszti kultúra egészének átörökítése, fenntartása, mindennapokban történő megnyilvánulása, különös tekintettel az ünnepekre, a családra és ebben a nagyszülők szerepére. Vizsgálom továbbá, Vajda (2005) nyomán, hogy a család hagyományos funkciói közül referencia és kontrollcsoportként történő megjelenés, illetve a gyakorlati segítségnyújtás és támogatás, valamint a pihenés és szabadidőeltöltés vonatkozásában hogyan viszonyulnak a fiatal felnőttek, kisgyermekes szülők a nagyszülőkhöz.

1.A KULTÚRA FOGALMA, HATÁSA A CSALÁDOK ÉS EGYÉN ÉLETÉRE

Minden kultúra az értékeken, normákon, szimbólumokon, hiedelmeken, technológiákon és nyelveken, mint fő pilléreken alapszik, úgy írható le, mint ezek együttese. (Torgyik, 2006) Más definíció szerint a kultúra anyagi, kognitív, normatív, kognitív elemekből, azaz tárgyakból, tudásból, valamint értékekből és normákból. Ezek elsajátításában a szocializációnak is jelentős szerepe van, hisz tartós, intenzív emberi kapcsolatok nélkül a csecsemők és kisgyermek nem fejlődhetnek lelkiileg egészséges személyiségekké. Ha egy kisgyermek elzártan él az emberi kapcsolatoktól, később már azon viselkedési mintákat, ismereteket nem tudja elsajátítani, amire a későbbi társadalmi beilleszkedéshez szüksége lenne. (Andorka, 2000)

Ebből tehát következik, ha a kisgyermek a családi hagyományokkal, értékekkel, normákkal nem találkozik és esetlegesen a nagyszülők hagyományos szerepe sem része az életüknek, úgy e hiányosságot a későbbiekben már nehéz pótolni. Mindamelllett az intézményi nevelés betölthet egyfajta hátránykompenzáló szerepet a hagyományok, ünnepek, azok céljainak megismerése vonatkozásában. Erről dolgozatom későbbi részében írok, mindazonáltal tagadhatatlan, hogy a család az elsődleges szocializáció színtere, így a gyermek életére jelentős hatást gyakorol, milyen mértékben részesei annak nagyszülei, illetve a családi összetartás milyen mértékben észlelhető a szűkebb környezetben. Ez abból kifolyólag is lényeges lehet, hisz a szülők saját szüleikkel való kapcsolatukat mintaként is közvetítik a gyermek felé annak ellenére, hogy a családok szerkezete és az összetartás mértéke is dinamikusan változik, mégis az elsődleges szocializációs közeg szerepe mai tudásunk szerint megkérdőjelezhetetlen.

Az értékek a „jó” és a „rossz”, helyes és helytelen definícióját biztosítják az adott kultúra, közösség számára, annak központi aspektusát képezve.

A normák a konkrét cselekvéseinket határozzák meg egy adott helyzetben, eligazodási pontot jelentenek a hétköznapiakban, utat mutatnak arra vonatkozóan, mi elfogadható és mi nem kívánatos, ily módon adnak irányt az emberi viselkedésnek, szabályozva a magatartást a helyesnek tekintett irányba.

A hiedelmek mindennapjainkat meghatározó meggyőződések, hitek, elképzelések. A szakirodalom a mítoszokat, legendákat, népmeséket, babonákat, továbbá a vallási és filozófiai nézeteket is idesorolja, hiszen ezek közös jellemzője, hogy ezektől reméljük, hogy az élet megoldhatatlannak ítélt kérdéseire választ adjanak. (Torgyik, 2006)

Napjainkra azonban a hiedelmek, feltevések nem a korábbi, kultúra révén átörökített elemekből építkeznek kizárólag, hanem az internet révén, olykor laikusok által osztott naiv nézetek, tudományos megerősítést vagy bizonyítást nem nyert feltevések is megjelenhetnek többek között gyermeknevelés témájában is.

Karlovitz és Torgyik a kultúra lényeges elemének tekinti a szimbólumokat, melyek jellemzően az élet sorsfordulóihoz (pl. születés, felnőtté válás, házasságkötés, halálozás) kötődnek, melyeket különféle szimbolikus jelentést és elemeket hordozó rituálék révén élnek meg az egyes népcsoportok. (Ilyen rituálénak tekinthető a középiskolát befejező érettségi bankettje éppúgy, mint a törzsi népeknél a beavatási szertartás, hiszen céljuk azonos: jelzik egy új életszakasz elérését.) (Torgyik – Karlovitz, 2006, 11-12)

Nem nehéz belátni, e szimbólumok közé tartozhat a gyermek születése és efféle rituálénak tekinthető a keresztelő is. Jelen dolgozat e kulturális dimenziók jelenlétét is vizsgálja.

1.1 A kulturális dimenziók átalakulása, egymásra gyakorolt kölcsönhatásaik

Úgy vélem, a „hősök” és mítoszok, mint kulturális dimenziók dinamikus változásai is kihatnak a szülői és általa közvetve a gyermeki értékrendre, ebből kifolyólag is lényeges vizsgálni, milyen szerepe van a szülők számára a nagyszülőknek. Referenciacsoportként jelenik-e meg még a család mind a mai napig?

A gyermekek ugyanakkor egyidejűleg több kor és több közösség hőseit, mítoszait is megismeri. 150 évvel ezelőttig a nemzedékek, generációk senkit nem foglalkoztattak. Az 1800-as évekig a generációkat inkább úgy értelmezték, mint egyfajta biológiai intervallumot a szülők és utódaik születése között és nagypapa-apa-fia vonalon húzták meg annak határait. Férfiágon tartották azt nyilván, a nők, anyák, lányok esetén kevésbé tekintették lényegesnek.

Korábban ugyanis az életet folytonosság jellemezte és az a tény, hogy az előző generációkat kell követni. Mindent úgy tenni, ahogy azt ők tették, hisz a hagyományok és azok ismerete tartotta össze a közösséget és jelölte ki mindenki helyét a mindennapi dolgok intézésének gyakorlatától kezdve egészen az adott személyek, családtagok konkrét szerepéig. Évszázadokig tartotta magát a szokásrend, mely szerint az idősebb generáció az, amely információkkal szolgálhat a fiatalabbak számára, őket tekintették a „tudás” forrásainak. Nem csupán a pénzkereset módjainak megtalálásában, biztosításában lehetett rájuk számítani, hanem a társadalomban való eligazodás terén is releváns volt véleményük.

Mindez a modern kor beköszöntével változott meg. Már nem az idősebb generációk, a szülők nagyszülők nemzedéki értékének megőrzése lett a cél, hanem a haladás biztosítása. Változik a történelmi környezet, az emlékezés (eltérő referenciák alakulnak ki).

A „hősök” is megváltozhatnak és az egy azon generációhoz tartozókat összekovácsolhatja, míg az attól eltérőket elválaszthatja. Régen az időtöltés sokaknak azonos volt: közösen nézték a televíziót. Ekkor a választási lehetőség minimális volt, gyakorlatilag a Mézga család vagy semmi, míg ma, a youtube korában hiába mindenki ugyanazt a platformot nézi, mindenki mást lát. (Nemes, 2019).

A mai felnőttek és szüleik közti szakadék egyik szimbolikus jeleként gyakorta említi a szakirodalom, utalva arra, hogy bár egy időszakban élnek és egy adott eseményt szemlélnek, akár ugyanazon médiumon, mégis mást jelent számukra. Ilyen példaként hivatkozza a szakirodalom Antall József első miniszterelnök halálának hírére, mely az akkori felnőttek számára a miniszterelnök halálát, míg az akkor élt gyermekek, mai 30-as 40-es korosztály számára a Kacsamesék megszakítását jelentette. (Nemes, 2019)

1.2 A család, mint kulturális egység szerkezetének és funkcióinak átalakulása

A családi élet tudományos értelmezésére és vizsgálatára először a XIX. század második felében voltak törekvések. Ennél előbb nem, hisz láthattuk, kérdésként sem merülhetett fel korábban sem a család szerkezete, sem funkciói, sem tagjainak szerepe. Az ekkoriban jellemző feltevések evolúciós folyamatként tekintettek a család szerkezetváltozásaira, azonban Laslett kétségbe vonta, hogy az ún. nagycsalád a magcsaládnál archaikusabb forma lenne. Ugyanakkor megállapítható, hogy a polgárosodott városi társadalmakban kisebb a szerepe a hagyományos normák és szabályok rendszerének. A hagyományok nem csupán hiányoznak, hanem funkcióik fokozatosan beszűkülnek, (Vajda, 2005) jelképpé válnak, az értékeken alapuló rítusok egyszerű, külsőleges szimbólumokká alakulnak.

1.3 A gyermek születéséhez, neveléséhez kötődő rítusok, mint a kultúra hagyományörző elemei

A gyermek születéséhez, névadásához kötődő szokások részben a hagyományon részben vallási alapokon nyugszanak. Egykoron kiemelt szerepe volt ebben a szülők szüleinek, leendő nagyszülőknek. A névadás és a keresztelő jellemzően idesorolható volt és különös jelentőséggel bírt a család életében.

1.3.1 A gyermek keresztnévének kiválasztása

A gyermek keresztnévével kapcsolatos döntéshozatalt hagyományok szabályozták. Az elsőszülött fiú rendszerint édesapja vagy nagyapja nevét kapta, ugyanakkor ezt lányok esetében nem vették ennyire szigorúan, de ha egy családban több testvér is született, egy az édesanyja és egy az anyai nagyanyja nevét viselte. Ahol a fiatal pár a férj családjával élt, az apai nagymamáról illett a gyermeket elnevezni. További gyermekek esetén elhunyt családtagokról nevezték el a gyermekeket, de halott testvér nevét nem adták, mert hittek abban, hogy „viszi magával” ezt a gyermeket is. Több olyan település is akadt, ahol a gyermek névadásánál a keresztszülőket illette a megtiszteltetés, hogy a gyermeket róla nevezzék el.

További lényeges szempont volt, hogy a gyermek neve megszokott hangzású legyen, illetőleg a katolikusok körében, de protestánsok esetén is gyakori volt, hogy a születés napjának védőszentje vagy a dátumhoz közeli közismert nevet adtak a gyermeknek. Gyakoriak voltak továbbá a történelmi személyek, bibliai alakok utáni névadások. Az alföldi mezővárosokban illetve kismesesi falvakban jellemző volt a kettős névadás. Ebbe az anyósoknak is volt beleszólása, ha a család a férj szüleivel élt. (Paládi-Kovács, 1988-2011)

1.3.2 A gyermek megkeresztelésének kulturális funkciói

A névadás a hagyományos paraszti kultúrában egyértelműen a keresztelőhöz kötődött, ily módon a társadalmi, családi és egyházi élet egymással szoros kapcsolatban állt. A keresztelőt a hagyományos paraszti kultúra kiemelt szerepűnek tekintette, ugyanakkor a kapcsolódó egyházi előírások egybeestek a parasztság általános törekvéseivel arra nézve, hogy az újszülöttet mielőtt megkereszteljék. Hittek a keresztvíz mágikus hatásában, valamint úgy vélték, a gyermeket ezt megelőzően mágikus veszélyek, szerencsétlenségek fenyegetik, emellett egy-két évszázaddal ezelőtt igen magas volt a csecsemőhalandóság és szerencsétlenségnek ítélték, ha az újszülött a keresztség felvétele nélkül hal meg. A félelmek a vallási tanításokkal összhangban álltak és azt közvetítették, nem lesz belőle angyalka, illetve tisztítótűzbe kerül a lelke. Ugyanakkor féltek attól, hogy gonosz szellemként tér vissza. (Paládi-Kovács, 1988-2011)

Napjainkra e hiedelmek, babonák már nem tekinthetők létezőnek, inkább a közösséghez, egyházhoz tartozás jeleként definiálható a szülők részéről, valamint egyfajta hagyományos értékrend megőrzéséről, melyben gyermeküket is nevelni szándékoznak. Tekinthetjük a kultúra szimbólumának vagy éppen egyfajta rítusnak is.

1.3.3 Hová tart a kultúra átörökítése és a néphagyomány tisztelete?

Látható, hogy a néphagyományhoz, népi értékhez való viszony egyre inkább ellentmondásos. Egyfelől jellemző lehet a hagyomány megőrzése, másfelől az azoktól való elszakadás, mely kihat a mai fiatal felnőttek életének minden aspektusára, különös tekintettel szüleikkel való kapcsolatukra és a gyermekneveléssel kapcsolatos ambivalenciájukra. Ezért azonban nem hibáztathatók ők. A jelenség okát még a szakirodalom is keresi mind a mai napig. A hagyományokhoz való viszony, néphagyományra nevelés feltételei folyamatosan változnak és gyorsul e változás. A hagyomány és vele együtt a kultúra huzamosabb ideje úgy jelent meg a néprajztudományon és a kulturális antropológián belül, mint egyfajta olyan életmód, melyet a múlthoz sok szállal kötődés és a modernizáció hatásainak kiszolgáltatottság jellemez.

2.JELES NAPOK, ÜNNEPEK

Munkám előző részében a kultúra szerepére mutattam rá, hangsúlyozva annak fontosságát és összefüggéseit a hagyománnyal és a családi étellel, gyermekneveléssel, családszerkezet átalakulásával, az adott értékek szerepének módosulásáról, a néphagyomány egyes elemeinek átértelmeződéséről, illetve arról, „hagyományként” mindig csak a jelenben definiálhatunk egy-egy kulturális elemet, szokást és ahhoz mindig egyéni, személyes, családi értéktulajdonítások kötődnek.

A néphagyomány – és általuk a családi, személyes hagyománytisztelet – leginkább érzékelhető, napjainkban is megnyilvánuló, „kézzel fogható” jelei az ünnepek. Dolgozatom e részében az ünnepek fontosságáról, azok csoportosításáról, a közösségek életében betöltött szerepéről írok, kiemelt tekintettel munkám fő vizsgálati területére, a paraszti nagycsaládra. Bemutatásra kerül a hagyományok fontossága, szerepe közösségépítő és családösszetartó funkciója. A részfejezet végén a paraszti kultúra modernkori arcát vázolom.

2.1 Az ünnepek csoportosítása

Az ünnep jelentése: erősödik, hízik, a szláv eredetű üdül szóból származik. Meghatározása szerint olyan közösségi élmény, mely meghatározott szertartás szerint zajlik, célja az adott közösség összetartó erejének formálása. Közösség lehet egy család, vallási csoport, de az egész emberiség is. A közösség számára az emlékezésre méltó pozitív és negatív eseményeket jelzik az ünnepek. (Németh, 2005 XIII/1)

2.2 Jelentősebb ünnepek felosztása közösségek szempontjából

- Családi ünnepek. A születés és temetés közötti időszak lehetőséget ad az öröm és a bánat közös megélésére, összekovácsolja a családot. Az egyén számára ezek az életeseemények egy küszöb átlépését jelentik, ebben segítenek az ünnepi szertartások. Kapcsolódó ünnepek: keresztelő, születésnap, érettségi (ballagás), diploma, eljegyzés, házasság, temetés.
- Vallási ünnepek. Párhuzamosságot lehet vonni bizonyos családi és vallási ünnepek között, mert a kereszténység is megünnepli vallásalapítója születésnapját,

keresztelőjét. Kapcsolódó ünnepek: karácsony, vízkereszt, bérmlás, konfirmálás, pünkösöd, nagyboldogasszony, húsvét.

- Nemzeti ünnepek. A családi és vallási ünnepek változatlanok, a nemzeti ünnepek változhatnak a politikai hatalomtól függően. Kapcsolódó ünnepek: államalapítás, forradalmak, Október 6.
- Nemzetközi ünnepek. Kapcsolódó ünnepek: szilveszter, újév, farsang, május 1, anyák napja, apák napja, gyermeknap, halottak napja.
- Új, nem „hagyományos” ünnepnapok is megjelentek, például a Valentin-nap, megjelenése összefügg a globalizációval és a kereskedelemmel. (Németh, 2005 XIII/1)

2.3 Hagyományok a paraszti nagycsaládban

A 20 század előtti közösségekben -jellemzően a paraszti társadalomban a nagycsaládi modellt a több generációs patriarchális családmodell jelentette. A 20 század első évtizedeiben a többgenerációs paraszti nagycsalád a szülők és a nagyszülők, a gyerekek és unokák egy háztartásban való tartozását foglalta magába. Viszontagságokkal teli időszak volt a családok részére a 20 század. Két világháború, rendszerváltások, gazdasági válságok söpörtek végig a családok életében is. A hagyományos parasztcsaládok a túlélésért küzdöttek, ezért alkalmazkodniuk kellett a külső körülmények változásaira. A nagycsalád hosszadalmas felbomlásához hozzájárult a földtulajdon elaprózódása, a munkaerő elvándorlása és az iparosodás.

A nagycsalád vezetője a legidősebb férfi volt, tisztsége halálával ért véget. Egy fedél alatt élt a család többi férfitagja, feleségeikkel, gyermekeikkel, unokáikkal. Hatalma korlátlan volt, megüthette, elűzhette, kitagadhatta a családtagokat bármilyen következmények nélkül, mert a családjog megengedte neki. Ő volt a gazdaság vezetője- a gazda, törvény előtt képviselte a családtagokat. Felesége a gazdasszony volt, de hatalmat nem gyakorolhatott. Ünnepeken a megterített asztal köré csak a férfiak ülhetek le, az asszonyok álltak, a gyermekek meg se közelíthették az asztalt. Az asztalfőn szigorúan csak a házigazda foglalhatott helyet, jobbán a legidősebb fia vagy a ház vendége ülhetett. (Ortutay, 1997)

Gyermek születése után a férj és nagyobb gyerekek igyekeztek elvégezni az asszony szokásos munkáit. Édesanyjára, anyósára, komaasszonyára mindig számíthatott a gyermekágyas.

Az apai nagyszülők a fiú unokákkal jobban törődtek, mert bennük látták a család jövőjét. Ha az elsőszülött fiúgyermek apja nem volt elsőszülött, és nem viselte édesapja nevét, az apai nagyapja nevét kapta, és az elsőszülött lányok is anyjuk nevét kapták. Keresztelő előtt az egyház megvizsgálta, hogy a gyermek ne kapjon pogány nevet. A keresztelővel az újszülöttet befogadta a család és a keresztény egyház tagja lett. Mivel a szülők dolgoztak, gyakran a nagyszülőkre hárult a gyermekek paraszti életbe való benevelése, az erkölcsi normák, világkép átadása. (Dömötör & Hoppál) A nagyszülők felügyelték a játszó unokákat, de ők még nem kapcsolódtak be a játékba. A nagyszülők a generációk közötti kontinuitást biztosították.

2.4 Paraszti kultúra a posztmodern korban

Az új évezredben a néphagyományok megismerése, megőrzése úgy érhető el, ha nem engedjük feledésbe merülni őket. A közösség összetartó erejére ugyanúgy szüksége van a ma emberének is, nemcsak őseinknek. Az élhetőbb élet iránti igényt mutatják az ünnepi hagyományok, szertartások, közösségi alkalmak újraéledése. A táncházak, szüreti bálók, népdalkörök újjászületése bizonyíték a paraszti szellemi és tárgykultúra iránti érdeklődésnek. (Géczi-Laskai, 2013)

„Az olyan ember lelke, aki nem tudja kezelni érzéseit, kiegyensúlyozatlan marad, türelmetlen, törekeny, magának való. Csak erős mérgekre érzékeny: üvöltő zenére, horrorra, szexre, erőszakra. Mert érzelmre mégis szüksége van, szomjas erre és keresi” (Andrásfalvy,2010.37.p. in Géczi-Laskai,2013.39.p.). A 19 századi polgárosodás és urbanizáció idején háttérbe szorult a paraszti kultúra. Új típusú közösségeket hoztak létre a városi emberek, a műszaki fejlődés olyan újításokat hozott, amely gyakran szembekerült a néphagyománnyal. A természettől való elszakadást jelentették a modernebb életformák.

„Nagy a ma élő és alkotó értelmiség felelőssége, mert korszak-és kultúraváltás idején élünk. Olyan korban, amikor veszélyeztetett az emberiség jövője és kultúrája, amikor a hagyományok őrzése és átélése az új évezred kultúrájába a Föld és Európa nemzeteinek létezése, identitása szempontjából meghatározó jelentőségű” (Kraiciné 1998.15.p. idézi Géczi-Laskai, 2013.36.p).

A posztmodern, a mai történelmi kor emberének újra kell tanulnia a régi hagyományokat, hiszen az egykori „belenevelő folyamat” kimaradt generációk életéből. A néphagyomány rehabilitációjára képes a posztmodern szemlélet, melynek jegyében „meg kell állni” és azokat a valaha „akadályként” észlelt korlátokat, melyeket a hagyomány támasztott és melyet a modern ember ledönteni igyekezett bár felállítani nem tudjuk, de a további ledöntés helyett meg

kell állni, hiszen ha voltak is ilyen korlátok, azok már „ledöntettek”, nem a minket körülvevő kulturális környezetet kell a továbbiakban átalakítanunk, hanem igyekeznünk kell ahhoz alkalmazkodni, abban élni. (Géczi-Laskai,2013.41.p.)

3. A CSALÁD

3.1 A család értelmezése, funkciói

A család szó a Magyar Néprajzi Lexikon szerint az ószláv cseljad átvétele, eredeti jelentése cselédség, háznép. Írásos feljegyzésekben magyar nyelven először a 12 században szerepel. A család szó szinonimái: háznép, família, rokonság, pereputty, retyerutya, klán. Legkisebb egysége a rokonságnak, tagjai vérségi vagy házassági viszonyban vannak egymással. ((Ortutay, 1997)

A család állandóan változik és átalakul a történelem folyamán. A hagyományok, múlt ismerete hozzájárul a sok más tényező optimális együtt hatásával a jól működő családhoz.” A család a hagyományos, keresztény értékrend átadásának, megélésének, a kultúra nemzedékről nemzedékre való átadásának legfontosabb színtere. Nem az elemi, a „nukleáris család” egyedül, hanem a családra épülő kapcsolatrendszer egésze” ((Andrásfalvy, 2000)

A család fogalmát sokféleképpen lehet meghatározni. Burgess szerint a család élő, változó, fejlődő jelenség. A családtagok közötti interakció állandó, ha ez véget ér, a család megszűnik.

A „modern család” Róbert F. Winch szerint a nukleáris család, tagjai a házaspár és ezek kiskorú gyermekei. (Vajda, Kultúra és szocializáció, 2011)

Parsons a családi formát a „házastárs családnak” tekinti. Szerinte a mai kor jellegzetessége a nukleáris családok izolálódása, maximális elkülönülése egymástól. (Vajda, Kultúra és szocializáció, 2011)

George P. Murdock a nukleáris családot a ma uralkodó formának tekinti, ez az univerzális társadalmi csoport. (Vajda, Kultúra és szocializáció, 2011)

Hill és Rodgers részlegesen zárt, félig autonóm rendszernek tekintették a családot. ((Vajda, Kultúra és szocializáció, 2011)

A család funkcióit a szakirodalom a következők szerint határozza meg:

- reprodukciós funkció
- közösségi-érzelmi funkció
- nevelő-társadalmi funkció
- gondozó-ellátó funkció
- termelői-fogyasztói funkció
- közéleti-politikai funkció (Andorka, 2000)

Más megközelítés szerint a család gazdasági, reprodukciós, segítő-támogató funkciókat foglal magában, melyek a következő módokon írhatók le.

A segítő-támogató funkció keretein belül jellemző, hogy a családtagok élményeiket, információikat, tapasztalataikat megoszthatják egymással és ily módon a hírek jelentése az együtt élők közös értékelésében éri el célját. Történelmi koronként változhat, milyen mértékben hasonlít egymásra az egyes generációkhoz tartozó családtagok véleménye.

Idekapcsolódóan visszajelentő-útmutató rendszert is teremt, hisz a családtagok minősítik és egyúttal kommentálják is egymás felé mások viselkedését, akár egyéb családtagokét is.

Szintén támogató funkciónak tekinthető, hogy az életfilozófia és identitás forrásaként funkcionálhat. Adler életstílusról beszélt, mely kisgyermekkorban alapozódik meg és a családi környezet jelentős szerepet játszik ebben. (Vajda, 2005) Felmerül azonban a kérdés, hogy amennyiben a család jelentős hatást gyakorol a gyermekre, mi lehet az oka, ha a hagyomány mégis egyre inkább jelképpé válik? E kérdésre, mint láttuk, nehéz megtalálni a választ, feltehetőleg a család és társadalom, a kultúra egészének változásai állhatnak emögött.

Szintén idekapcsolódó funkcióként említi Vajda (2005) a családot, mint referencia-és kontrollcsoportot, nevezetesen, hogy az egyéni célok, értékek, vélemények megfogalmazásában a családtagoknak kulcsszerepe van. Ennek tudható be, hogy ahol egységes szülőpár van, az ő véleményük nagyobb súlyt kap a gyermek számára, mint az egyedüli szülőé. (Utóbbi esetben lehet lényeges a nagyszülő megerősítése.)

A referencia-és kontrollcsoport funkcióhoz köthető a család gyakorlati támogatást és segítségnyújtást célzó funkciója, melynek módja és mértéke kultúránként változik, de mindannyian közeli rokonainkhoz fordulunk, ha különleges támogatásra van szükségünk vagy váratlan nehézségekbe ütközünk. E támogatás a családtól való függést is jelentheti. A fiatal szülőknek szükségük lehet a nagyszülők segítségére, ám később ők segítik szüleiket.

Jellemző továbbá, hogy a pihenés, szabadidő eltöltése, regenerálódás színtere a család. Egymás körében elengedhetik magukat. (Vajda, Neveléslélektan, 2005)

3.2 Családmodellek

A változatos családmodellek keletkezése a történelem folyamán az előbb leírt funkcióknak próbált megfelelni. A leglényegesebb történelmi modellek:

Az ókori családmodell. Az önellátás és a reprodukció volt a legfontosabb, a munkamegosztás a társadalmi helyzettől volt függő. A gyermeket értéknek tekintették, de keveset tettek a gyermekhalandóság ellen. Férfiak és nők feladatai elkülönültek. Az együttélés szabályait törvények határozták meg, megsértésüket súlyosan büntették. Kialakultak a hagyományok, ezek folytonosságának biztosításában az apának volt nagy szerepe.

A középkori családmodell. Változatos viszonyok születtek a társadalomban elfoglalt helyzettől függően. A földterület birtoklásának nagysága vagy annak hiánya határozta meg a nemesek és jobbágyok közötti határokat. A kereszténység válik a szellemiség meghatározó tényezőjévé. A gyermekek helyzete hasonlóan alakul, mint az ókorban, de a kereszténységnek köszönhetően a gyermekgyilkosságot főbenjáró bűnnek tekintik. Megmarad a nők és férfiak szerinti elkülönülés. A nevelés fontosságának felismerésével létrejönnek az első egyházi iskolák.

Az újkori családmodell. Az önellátás funkció az ipari forradalomnak köszönhetően átalakul termelő funkcióvá. Megjelenik és elterjed a gyermekmunka, a szegény családokban sok esetben ők lesznek a kenyérkeresők. A javuló életkörülmények kedveznek a többgyermekes családmodell általánossá válásának. Az iskola lesz a nevelés fő színtere. A családot kifelé az apa képviseli, befelé a gyermekeket nevelő anya tartja össze. Megjelennek a nemzeti sajátosságok és a hitfelekezeti hovatartozás. A családok életét ebben az időszakban nagyon befolyásolja a vallás.

Napjaink családmodellje. Az újkori családmodellnél már megjelent a technikai és tudati gyarapodása. A családmodellek különböznek egymástól az ezredforduló előtt és utáni időszakokban. A családok életét korábban meghatározta a nemzeti kultúra, de a globalizáció hatására háttérbe került.

A szülői szerepek átformálódnak, gyakran szerepcsere figyelhető meg: a férfiak részt vesznek a házimunkában, a nők füvet nyírnak, havat lapátolnak, szerelnek. Megjelentek a passzív férfiak

és a „férfias”, kemény nők, az apák családfői szerepe is megváltozott. A jobb anyagi körülmények megteremtése miatt sokszor az anya megy vissza dolgozni, így az apa veszi át a gyermekek nevelését és a háztartást. Az apa domináns szerepe a családban megszűnt létezni. A gyermeknek a tradicionális értékrendben alárendelt szerepe volt a szüleivel szemben. Az értékrend felbomlásával szinte egyenrangú viszonyok alakultak ki, egyre gyakoribb jelenség a szerepcseré, amikor a gyermek ad tanácsot szüleinek. (Aggné Pirka, Mikonya, Mészárosné Darvay, & Szarka, 2014)

A gyermekek és felnőttek életmódja összemosódik, hasonló ruhákban járnak, a gyerekek ugyanazt eszik, mint a felnőttek. Olyan helyszíneken is jelen vannak, ahol korábban nem, vagy ritkán voltak jelen. Manapság „baba-barát” munkahelyek, hotelek, éttermek, vannak, hosszú utazásokra viszik a gyermekeket. (Vajda, Kultúra és szocializáció, 2011)

3.3. Családformák pluralizációja a demográfiai folyamatok tükrében

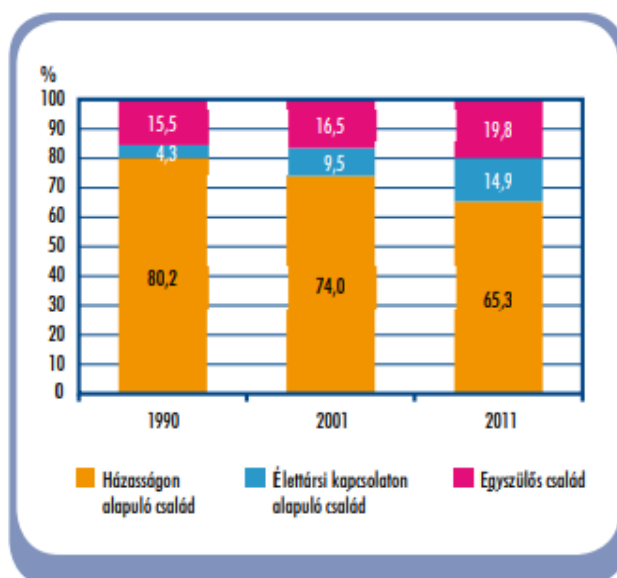
„A család a társadalom egyik alapintézménye, amelynek szerkezetére és funkcióira számos gazdasági, társadalmi, demográfiai és kulturális folyamat hatást gyakorol, és amely maga is visszahat az említett tényezőkre” (Harcza, Monostori p.83)

A társadalomban folyamatosan zajlanak a családszerkezeti változások, némely időszakokban színesek, máskor egyfélék. Visszatérnek korábbi minták, máskor új együttélési formák képződnek, vagy korábbi családtípusok semmivé válnak. Az 1970-es évek végétől megfigyelhető a többgenerációs együttélési formák és a gyermekes családok csökkenése.

A magyar társadalomban a házasságok és a párkapcsolatban élők száma is csökkenő tendenciát mutat. A párkapcsolaton alapuló családok száma csökkent, az egyszülős családok száma nőtt 1990 óta. Az élettársi kapcsolatok és a házasságon kívüli együttélések növekvő tendenciát mutatnak, a házaspáros családtípus csökkenő tendenciát. A családalapítás későbbi életkorra tolódott, az élettársi kapcsolatot preferálják a házasságkötés helyett. (Harcza & Monostori)

A családok 85%-alapult párkapcsolaton 1990-ben, 2011-ben már csak 80%. A házaspáros családtípus részaránya 1990-2011 között 80%-ról 65%-ra esett vissza. A családok 15%-a 2011-ben élettársi kapcsolaton alapult. (KSH 2011)

1. ábra A családok megoszlása családtípusonként

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011

Az idős korcsoportokba tartozóknál megfigyelhető, hogy a többség a házasságot választja az élettársi együttélés helyett. Az iskolai végzettség is befolyásoló tényező a családalapítás időzítésében és a párkapcsolati forma megválasztásában.

Korábban létesítenek kapcsolatot általában az alacsony képzettségi szinttel rendelkezők. A fővárosban a középfokú és a felsőfokú végzettségűeknél az élettársi kapcsolat a legjellemzőbb. A lakásviszonyokban eltérő körülmények jellemzik a házaspárokat és az élettársakat. Saját tulajdonú lakással általában a házastársi kapcsolatra épülő családok rendelkeznek.

A házasságon kívüli születések aránya és az egyszülős családszerkezetben élők aránya is jelentősen gyarapodott. A fiatalok később alapítanak családot, sokan „a mama-hotel” biztonságát választják. Az egyszülős családszerkezetben és az egyedül élők aránya is jelentősen nőtt. A szülői státuszba egyre idősebb korosztályok is belépnek. A mozaik családokban élők aránya stagnálást mutat. (KSH, 2013) Érdekes rámutatni arra, hogy Andorka Rudolf már 2000-ben arra jutott, hogy a kisgyermekes szülők elsődlegesen a házasságban, kizárólag házastárssal és gyermekkel történő együttélést tekintik pozitívumnak, míg szüleikkel az anyák szívesebben élnek, mint egyedül vagy éppen oly módon, hogy a partnerükkel nem élnek együtt, tehát a csupán a teljes magánnyal szemben részesítik előnyben a szülőkkel való együttélést, ugyanakkor az apák esetén ez az opció tűnt már ekkor is a legkevésbé rokonszenvesnek. Egy 100-as skálán az anyák 20, az apák 10 pontot adtak ezen életformára, ugyanakkor a házastárssal és gyermekkel való együttélés az anyák körében 98, az apák körében 99 pontot kapott.

Mind a pszichológiai mind a szociológiai kutatások sora igazolta már a családi környezet, a szűkebb közösség személyiségfejlődésre gyakorolt hatását. A legtöbb társadalomnak alapja a család, a falusi közösségben azonban kiemelt helye van. Nem csupán a közösség legkisebb eszközeként tekintünk rá, hanem azért is kiemelt a szerepe, mert az egyént minden más közösségnél jobban jellemző, hogy meghatározza, mivel e közösségekben kollektivisták mentalitás él és az egyes személy csak, mint családjának tagja jelenik meg a hagyományos falusi társadalom tudatában, individuumként csak akkor, ha különös tehetséggel rendelkezik, ha meghatározó egyéniség. A családba/családhoz, mint elsődleges közösséghez tartozás végig kíséri élete során az egyént, ezért is van kiemelt szerepe annak, hogyan fogadja be, miként értékeli a családot, a rokonságot, vagy akár az egész közösséget a megszülető gyermeket. (Csekő, 2000)

E befogadás szimbolikus megnyilvánulása volt egykoron a névadó és a hozzá kötődő keresztelők.

Ezzel kapcsolatban különböző magatartási formák érvényesültek, de általánosan igaz, hogy a házasság egyik alapvető célja az utódnemzés volt, amit különböző termékenységvarázslatokkal is igyekeztek elősegíteni. A felekezeti hovatartozás, a falu vagy tájegység gazdasági, rokonsági viszonyai ugyanakkor nem csupán a gyermeki szerepet, a gyermek család számára tekintett értékét határozták meg, hanem még a vállalt gyermekek számát is.

A hagyományos közösségekben tehát a család volt az erkölcsi, vallási nevelés fő színtere, itt történt a hagyományok, szokások elsajátítása éppúgy, mint a munkára nevelés. Ez volt az a közeg, ahol a kisgyerek először találkozott a falusi közösség kultúr kincseivel, a mesékkel, a szokásokkal, amelyek szintén szerepet játszottak személyiségfejlődésében. Ezt az elsajátított tudást vitte a csoportba, melynek tagja lett, ahol személyisége leginkább kibontakozhatott.

A hagyományos családmóddal felbomlásával, az értékrend átalakulásával - pontosabban differenciálódásával, hiszen az egy közösséget alkotó családok értékrendje között is sokszor hatalmas a különbség - a családi nevelés megváltozott. Egyre több hárul a későbbiekben az intézményes nevelésre erkölcsi, sok esetben a világnézeti nevelés terén is, még akkor is, ha mind a mai napig tény, hogy a család meghatározó szerepet tölt be a nevelésben, hiszen a legkorábbi – elsődleges szocializációs - hatások ott érik a gyermeket. (Csekő, 2000)

3.4 A bölcsőde szerepe a család hagyományápoló tevékenységének támogatásában

Bár a szakirodalom jellemzően az iskolát, de legalábbis az óvodát említi, jelen vizsgálat szemszögéből érdemes rávilágítani: az óvodai nevelés előzményeként, az arra felkészítő, a családi szocializációt kiegészítő, másodlagos szocializációs közegként működő bölcsőde lehet azon intézmény, mely segítheti a kisgyermekes családokat a hagyományok revitalizálásában, valamint azok közvetítésében. A posztmodern korban ugyanis az intézményes nevelés is jelentős szerepet kap abban, hogy akár csak egy népmesén keresztül vagy népdalok, mondókák vagy egy-egy ünnep megtartásán keresztül is aktív szerepet játsszon mind az értékközvetítésben, mind a hagyományok életben tartásában. Ehhez természetesen elengedhetetlen a család megismerése, szokásaik, értékrendjük tiszteletben tartása.

Bár jelen dolgozat a hagyományt, értékrendet, annak tovább élését a család vonatkozásában vizsgálja, mégsem elhanyagolható – részint mintaválasztásom okán sem – hogy bölcsődés gyermekek szülei képezték a mintát és így értékközvetítő tevékenységükben a bölcsőde is közreműködik.

4. EMPIRIKUS KUTATÁS

4.1 A vizsgálat tárgya és célja

Kutatásom célja a nagyszülőkkel való kapcsolat dinamikájában, főbb motívumaiban bekövetkezett változások vizsgálata a nukleáris családokban a hagyományos nagycsaládi modellhez képest. Kisgyermeknevelőként dolgozom, ezért olyan szülők segítségét kértem, akik 0-4 éves kisgyermeket is nevelnek. A vizsgálattal az volt a célom, hogy a szakirodalomban olvasottak és az onnan nyert információk mennyire egyeznek a saját vizsgálatom eredményeivel.

4.2 Hipotézisek

H1. A családok rendszerint nem vágnak arra, hogy együtt éljen több generáció, ugyanakkor a kapcsolattartást, az együtt töltött minőségi időt kiemelten fontosnak ítélik.

H2. A családok rendszerint igénylik, hogy a nagyszülők segítsék őket csecsemőgondozásban, gyermeknevelésben.

H3. Az ünnepeket akkor érzik a családok teljesnek, ha a nagyszülők is jelen vannak.

H4. A családi hagyományok fennmaradnak, de funkciójuk módosul, dinamikus átalakulás alatt van.

H5. A kisgyermekes családok úgy gondolják, fontos a nagyszülővel töltött idő az unokák számára, ugyanakkor a szülők is jobban tudnak pihenni, ha van segítség.

4.3 A vizsgálat során alkalmazott módszer, anyag

Munkám során egyfelől a bemutatott szakirodalmi háttérre támaszkodtam, ezek jelentették a háttérrel hipotéziseim megfogalmazásához, határozták meg a minta kiválasztását és segítették a mérőeszköz összeállítását. Adatgyűjtés során kérdőíves módszert választottam, melyet online formában juttattam el a lehetséges kitöltőkhöz. Ehhez a Google űrlapkészítő funkciója volt segítségemre. A világjárványra való tekintettel véleményem szerint ezzel a módszerrel biztonságosan és viszonylag rövid időn belül végezhetem el vizsgálatomat. A kérdések megfogalmazásánál figyeltem arra, hogy mindenki számára érthetőek és értelmezhetőek legyenek.

A kérdőíveken belül jellemzően két alapvető kérdéstípust különböztetünk meg, a nyitott illetve a zárt kérdéstípust. A zárt kérdés esetében a kérdőíven szerepelnek válaszlehetőségek, melyek közül maga választhat a kutatási alany. Idetartoznak a demográfiai adatok, de bonyolultabb, értékekre vonatkozó kérdéseket is lehet zárt formában megfogalmazni.

A nyitott kérdések esetén maga a válaszadó fogalmazza meg a lehetséges feleletét, melyet ő maga vagy az adatfelvételt folytató rögzíti. Speciális kérdések esetén attitűdöket is lehet mérni. Erre skálatechnikákat alkalmazunk. (Andorka, 2000)

A mérőeszköz első részében demográfiai adatok kaptak helyet, mint a kitöltő neme, gyermekeinek száma, családi állapota (házas, élettársi kapcsolatban él vagy egyedülálló szülő), lakóhelyének típusa (főváros, város, község), iskolai végzettsége (általános iskola, szakközépiskola, gimnázium, felsőfokú végzettség), továbbá a nagyszülők foglalkoztatottsági körülményeire is rákérdeztem. (Nyugdíjasok, aktív dolgozók, mindkettő, emellett – a kérdést félig nyitott végűvé téve volt mód „egyéb” válaszadási lehetőségre, melynek célja, hogy átlássuk, a családszerkezet változásaival hogyan változnak a nagyszülői lét feladatai: nyugdíj mellett is dolgoznak-e, ami miatt esetleg elfoglaltak, hisz az eredményeket ez is módosíthatja, azaz jelentéstartalmukat befolyásolhatja, átértelmezheti.)

A háttérváltozókat követően a következő kérdéscsoportok témakörében kaptak helyet a kérdések:

A szülőkkal való együttélés és a tőlük való függetlenedés kérdése

Kapcsolattartás gyakorisága és módja a nagyszülőkkel

Segítségnyújtás, a nagyszülők, mint támogató családtagok a csecsemőgondozás és gyermeknevelés területén. (Itt elsődlegesen azt vizsgáltam, van-e különbség aközött, ahogyan a csecsemőgondozás során bevonják a fiatal felnőttek szüleit illetve aközött, hogyan vélekednek referenciacsoport mivoltukról a gyermeknevelés kérdéseiben. Őket vagy egyéb forrásokat tekintik-e relevánsnak e kérdésben, továbbá a fő referenciacsoportok-és személyek között az ő helyüket hol határozzák meg.)

A nagyszülő szerepe a hagyományok ápolásában

Az egyház szerepe a szülők életében

E kérdéskörök látszólag egymástól függetlenül jelentek meg, ám mint láttuk, a szakirodalom is rámutatott. Ezekben azt vizsgáltam, vajon napjaink családjainak életében a korábbi „hagyományos” rendszerint paraszti családokra jellemző életstílus milyen mértékben jellemző, hogyan jelennek meg annak életmódbeli és kulturális elemei. Mint arra a szakirodalmi elemzésben rámutattam, a családok életében kiemelt szerepe volt a névadásnak és a gyermek valamely nagyszülő nevét kapta, amennyiben nem, úgy valamely védőszentét, melynek névnapja a születésnapja idejére vagy ahhoz közeli időpontba esett. Emellett a névadáshoz a keresztlő szorosan kötődött, igaz, funkciója jelenlegitől eltért. Ma már egyre inkább szimbolikus és leginkább az egyházhoz kötődést szimbolizálja, továbbá annak szándékát vetíti elő, hogy a szülők az egyház értékeit a későbbiek során szeretnék gyermekeik felé közvetíteni. Érdeemes ugyanakkor vizsgálni, vajon akik az egyház értékrendjét (és ily módon a közösséghez tartozást) fontosnak ítélik, a közvetlen kötődést, a szülőkkal (azaz ma már nagyszülőkkel) való viszonyt is ápolni igyekeznek-e.

Emellett részét képezte a mérőeszköznek annak feltárása, vajon egy családi üdülésnek, feltöltődésnek részét képezik-e a nagyszülők olyan formában, hogy az apartmanba a családdal tartanak.

A családi összetartásának megnyilvánulását és hagyományőrzést egyidejűleg célzó közös ünneplések és az ünnepi hagyományos magatartásformák, ülésrend (a nagyszülő ül-e az asztalfőn) jelen van-e. Tetten érhetők-e még a posztmodern korban a korábbi paraszti társadalmak normái akár kisebb településeken, ahol ez hagyománynak volt tekinthető, de akár a fővárosban is.

Mindezen kérdéseket követően kapott helyt a nyitott végű kérdés, mely azt vizsgálja, hisznek-e a család összetartó erejében a megkérdezettek és amennyiben igen, úgy mit jelent az nekik.

Minden egyes kérdést önállóan fogalmaztam meg, a szakirodalmi eredményekre támaszkodva.

A teljes kérdőív megtalálható az 1 számú mellékletben.

Kérdőívem 2021. október 17-től október 31-ig volt elérhető, következésképpen ezen intervallum tekinthető a kutatás adatfelvételi időszakának.

4.4 Az adatgyűjtésbe bevont személyek köre, száma:

Az adatfelvételi eljárás során egyfelől rétegzett mintavételt (kerüljenek a mintába férfiak és nők egyaránt, emellett képviseltessék magukat fővárosiak, városiak és kisebb településeken élők egyaránt, felsőfokú, középfokú illetve általános iskolát végzettek ugyanakkor elsődleges szempontként szerepelt, hogy legyen 0-4 éves gyermekük, továbbá legyenek élő nagyszülők, akikkel tartanak fenn kapcsolatot) valamint ezt kiegészítő hólabda módszert választottam, amit a Facebook közösségi oldal segítségével oldottam meg, hisz a címzetteket kértem, továbbítsák minél több az adott populációhoz tartozó ismerősüknek. A közösségi oldal több zárt csoportjában is megosztottam, leendő és volt bölcsődés gyerekeim szüleinek kérdőívemet. Ismerőseim is segítettek megosztásokkal, ami kényelmi szempontú mintavétel és hólabda típusú eljárás kombinációjának tekinthető, tehát jelen adatfelvétel módszertanilag több formát magában foglal. Kérdőívem anonim és önkéntes volt, az eredmények nem reprezentatívak, csakis szakdolgozatom elkészítésének céljából kerültek értékelésre. Összesen 96 darab kérdőív került kitöltésre.

Kérdőívem első részében demográfiai adatok kaptak helyt, majd ezt követték a tematizált kérdések, melyek a szakirodalmi áttekintésen alapultak és amelyek hipotéziseim megfogalmazása során is szerepet játszottak.

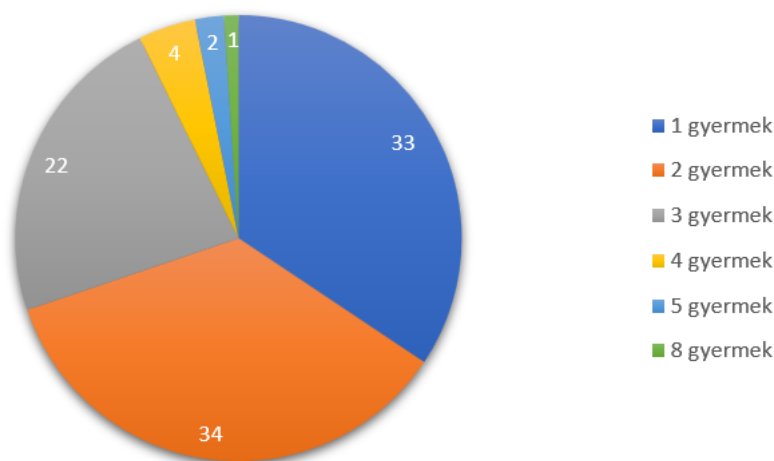
4.5 Kutatási eredmények

Munkám ezen alfejezetében eredményeimet vázolom. Első részben a demográfiai jellemzőket, mint háttérváltozókat mutatom be, melyeket követően az eredmények tematizált, alfejezetekre bontott bemutatása követ és a kvalitatív vizsgálati szakasz néhány tanulsága zár.

4.5.1 A minta demográfiai jellemzői

A demográfiai háttér vizsgálata során azt találtam, hogy a kérdőívet több mint 90%-ban nők töltötték, ugyanakkor a válaszadó férfiak aránya a 10%-ot sem érte el. E jelenség hátterében feltehetően az áll, hogy a kisgyermekes anyák fogékonyabbak az ilyen típusú megkérdezésekre, készségesen töltenek ki gyermekneveléssel, családdal kapcsolatos kérdéseket a rendelkezésükre álló IKT eszközökkel, telefonokkal.

2. ábra A minta eloszlása gyermek száma alapján

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

A válaszadók többségének egy (N=34) vagy két (N=33) gyermeke van, továbbá leszögezhető, hogy a nagycsaládosok (4 vagy többgyermekesek) igen alacsony elemszámban vannak jelen a mintában. Látható, hogy jellemzően egy, két vagy három gyermek van a családokban. (2. ábra)

A modernizálódott országok demográfiai folyamatainak főbb jellemzői között szerepel a házassági kedv és hajlandóság visszaesése, az élettársi kapcsolat preferálása. A válások számának növekedése növeli az egyedülálló szülők táborát. Az összes kitöltő közül 72 házas, 17 élettársi kapcsolatban él, 7 egyedülálló szülőként neveli gyermekét. A kapott eredmények összecsengenek a KSH 2011-es adataival.

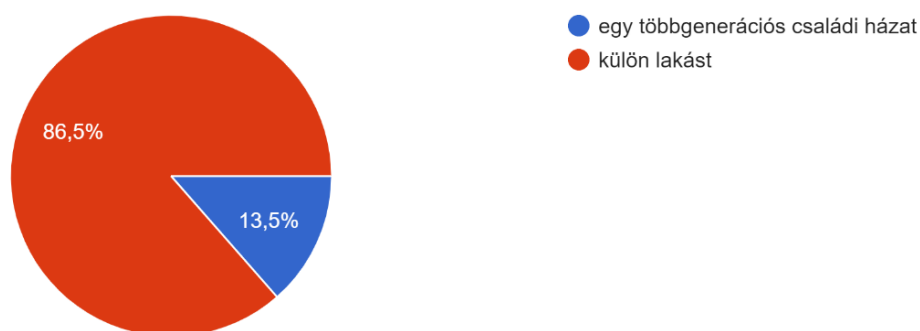
A válaszadók közül több mint a fele, 54 alany rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Ezek után következik kevésbé elmaradva a gimnáziumot végzetek tábora 31 fővel. A legkevesebb válasz a szakközép és általános iskolát végzőktől érkezett, mindösszesen 11 főtől.

A nagyszülők az alanyok válaszai alapján: 44,8%-a nyugdíjas, 25%-a aktívan dolgozik, mindkettőt 28,1%-a jelölte be, az egyéb kategóriát 2,1%-a.

4.5.2 Nézetek a nagyszülőkkel való együttélésről

A nagyszülők szerepének kapcsán legszembetűnőbb kérdés, hogy szeretne-e velük a magcsalád együtt élni. Hiszen régen ez teljesen természetes volt. E jelenség változását a XIX.-XX. századi polgárosodás, középosztályosodás hozta magával és bizonyos feltételezések szerint lehetséges, hogy bár csupán ekkorra teremtődtek meg szélesebb körben annak anyagi feltételei, a fiatalok értékrendjében az ez irányú vágy már huzamosabb ideje élt: szerettek volna távol élni az olykor talán zsörtölődő szülőktől, anyóstól és apóstól. (Vajda, 2005) Ezen értékrendet tükrözi, hogy többgenerációs családi házat, ahol együtt élhetnének a nagyszülőkkel mindössze 13,5% preferálná, míg az önálló, külön lakást, ahol a nagyszülőktől függetlenül élhetnek 86,5%. E jelenség arra mutat, a nukleáris családok izolálódni igyekeznek az idősebb generációk tagjaitól. Akár a generációs szakadék mélyülésére is utalhat e jel, azonban csupán ebből az eredményből korai lenne levonni e következtetést, bár tény, hogy az individuum fontossága, hogy máshoz ne kelljen alkalmazkodni, kezdi felváltani a kiterjedt családi kapcsolatokat.

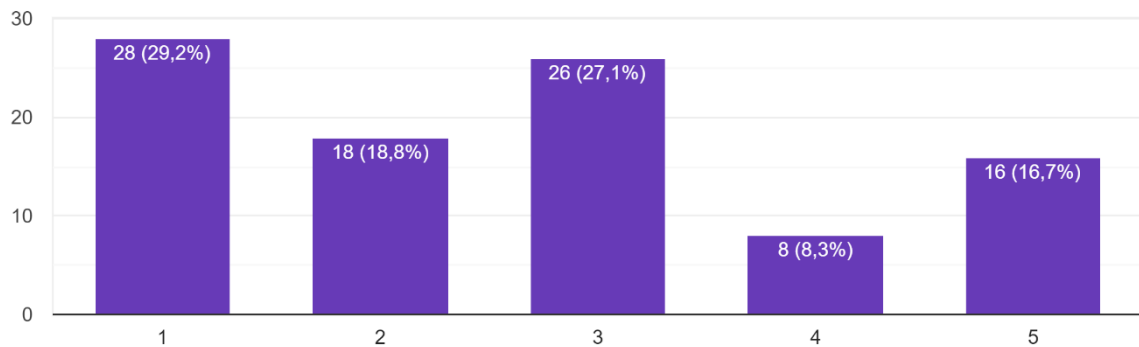
3. ábra Többgenerációs együttélés diagramm

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

Alátámasztja azonban jelen eredményt az ezt megerősítő Likert-skálával ellátott kérdésre adott válaszadási tendencia is, melyből kirajzolódni látszik, hogy a megkérdezettek csupán 16,7%-a tekinti kifejezetten pozitívumnak a többgenerációs együttélést. Ez összecseng a korábbi eredménnyel, annál is inkább, mert arról is képet kaphattunk, hogy a sokaság közel fele, 48% nem ért egyet a több generációs együttéléssel.

4. ábra Többgenerációs együttélés iránti szimpátia mértéke

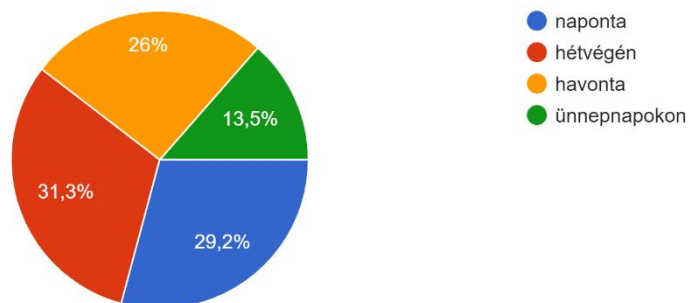
Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

4.5.3 A nagyszülőkkel való kapcsolattartás jellemzői

Bár attól, hogy együtt éljenek a nagyszülőkkel, rendszerint ódzkodnak a megkérdezettek, azonban azt, hogy ez valóban a generációs szakadék mélyülésének jeleként lehetne definiálni szem előtt tartva Vajda (2005) meglátását, aki szerint az igény élő volt már huzamosabb ideje, de a lehetőség csak lényegesen később jött el a gazdasági fellendülés formájában nem egyértelműen leszögezhető, hisz korábban sem kizárólag a hagyománytisztelet vagy az idősebbek iránti jelenleginél erősebb érzelmek voltak a motiválóerők, ugyanakkor a mindennapi kapcsolattartást lényegesen többen tekintik fontosnak. A válaszadók 29,2%-a állítja, hogy szüleit vagy épp anyósát, apósát naponta látogatja. További 31,3% ezt a hétvégeken teszi.

A minta jelentős hányadáról elmondható tehát, hogy rendszeresen ápolja kapcsolatát a nagyszülőkkel. Havonta a 26%-uk találkozik a nagyszülőkkel, ünnepnapokon 13,5%. Az eredmények azt igazolják, hogy hétközben kevesen találkoznak a nagyszülőkkel, azonban ennek oka nem feltétlenül az érdektelenség vagy eltávolodás: nem élnek együtt és az esetleges munkahelyi „mókuserék” maga alá gyűrheti őket. Hétköznap dolgoznak, csak este mennek haza és így a nagyszülőkre csupán szabadnapokon jut idő.

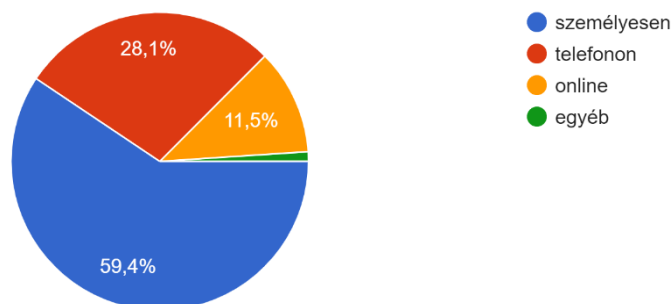
5. ábra Kapcsolattartás gyakorisági megoszlása

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

A kapcsolattartás fontosságának tényét erősíti – és a generációs szakadék mélyülésével kapcsolatos feltételezést gyengíti – hogy a személyes kapcsolattartást igen nagy arányban tekintik a válaszadók fontosnak (59,4%) Úgy gondolom, a személyes találkozás mindig is a családi kötelékek leghitelesebb kapcsolattartási formája marad. Ezt követik lényegesen lemaradva a modern és felgyorsult világ hozadékaiként szereplő telefonos 28,1% valamint 11,5% által preferált online illetve 1% által megjelölt, nem definiált „egyéb” kapcsolattartási formák.

6. ábra Kapcsolattartás formáinak megoszlása

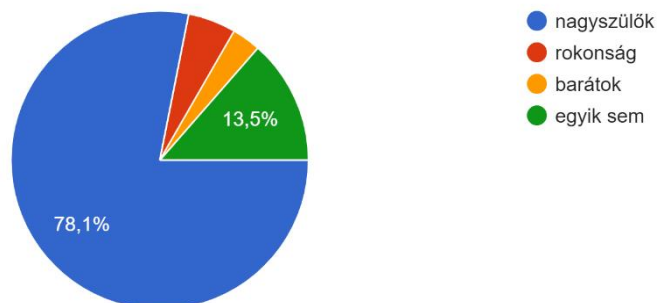
Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

4.5.4 Segítségkérés a csecsemőgondozásban és gyermeknevelésben

Az emberi élet egyik legfontosabb eseménye a gyermek születése után a szülők a nagyszülők és a rokonság segítségére mindig számíthattak a régi paraszti nagycsaládban. Ennek a

hagyományak továbbélésére utal, hogy a válaszadók 78,1%-a nagyszülőktől kért segítséget a gyermek születése után. A rokonságra 5,2%, a barátokra 3,1% számít, a felsoroltak közül egyikre sem 13,5%.

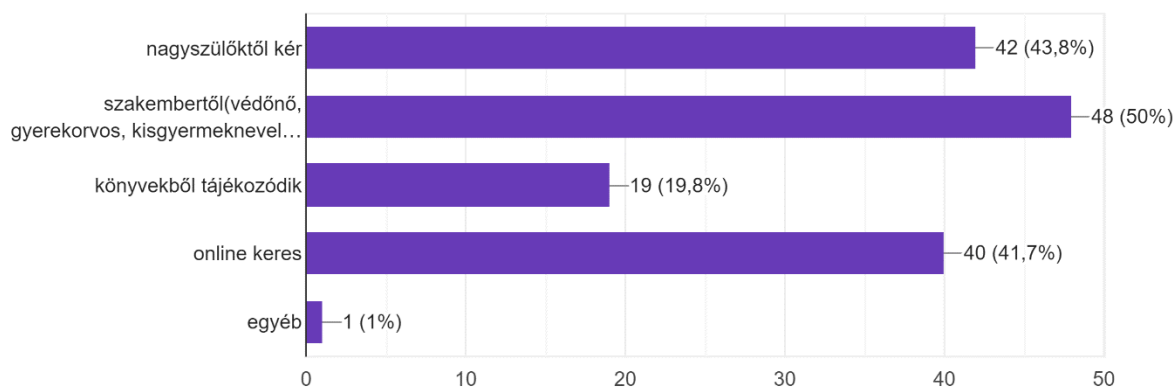
7. ábra Szülői segítségkérés mértéke

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

A nagyszülők véleményének súlya csökken a gyermek életkori előrehaladása során. Legalábbis ezt feltételezhetjük eredményeink alapján, mely szerint a nagyszülőktől a sokaság 43,8%-a kér tanácsot, szakembertől 50%, könyvekből 19, 8%-a tájékozódik, az online keresést 41,7%-a preferálta, egyéb módját 1%-a jelölte be. A könyvek és az online keresés aránya meglepő eredményként hathat, azonban e rövid vizsgálat nem tért ki arra, vajon milyen jellegű online felületeket böngésznek és arra sem, miért teszik, ugyanis jelen vizsgálat fő fókuszja nem ez volt. Az mindenesetre kitűnik, a nagyszülők véleménye nem kerül kiemelten előtérbe egyéb tényezőkkel szemben.

8. ábra Gyermeknevelési tanácsok megítélése

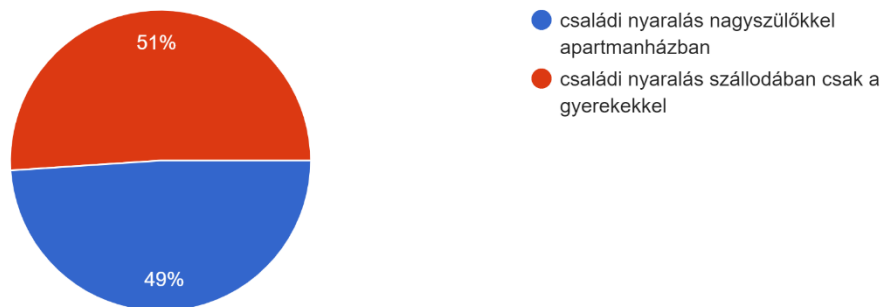

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

4.5.5 A nagyszülők szerepe a szabadidőtöltés során

Feltételezem, hogy a kisgyermekes családoknál a szülők úgy vélik, fontos a nagyszülővel töltött idő az unokák számára és a szülők is jobban tudnak pihenni, ha van segítség.

9. ábra Családi nyaralás

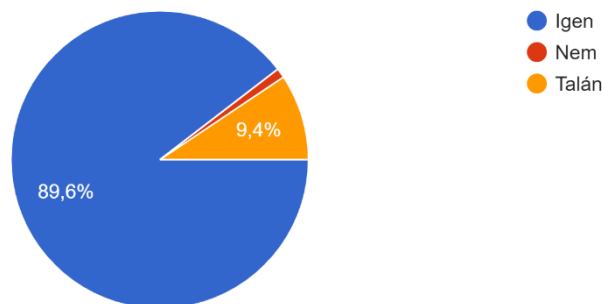
Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

E feltételezésemet egyértelműen alátámasztani nem tudják eredményeim, ugyanakkor cáfolni sem, hiszen igen kiegyensúlyozott eredményt kaptunk, szinte fele-fele azok aránya, akik úgy gondolják, célszerűbb a nagyszülőkkel utazni nyaralni és közösen megszállni egy apartmanban, míg mások úgy látják, csupán a gyermeket viszik, a nagyszülőre nincsen szükség.

4.5.6 Ünnepek és ünneplés a családban

Az ünnepek szerepe kiemelkedően fontos a családok számára, legyen szó akár a kulturális identitásformálásról, akár egy-egy jeles családi esemény megünnepléséről. Ebben szerepet szánnak a nagyszülőknek is, hisz a sokaság 89,6%-a válaszolta, hogy igenis fontosnak tartja a nagyszülők jelenlétét ünnepek alkalmával.

10. ábra Közös ünneplés kérdése

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

A nagyszülők megbecsülése a Karácsony megünneplése kapcsán is megjelenik. Ekkor a hagyományos nagycsaládi modellnél mindig a gazda, a férfi családtag ült az asztalfőre, a gyerekek nem is ülhetek asztalhoz, a nők is csak álltak. Eredményeim szerint a férfiak még mindig „uralják” az asztalfőt: a nagyapák 37,5%-a, az apák 17,7%-a ül az asztalfőn. Érdekes adat, hogy 12,5%-a azt válaszolta, a gyerek ül az asztalfőre, 6%-a a nagymamát jelölte meg. Az asztal kerek formája miatt nincs jelentősége, ezt a válaszadók 10,4%-a írta, nincs fix hely az asztalnál, 6,2% írta. Külön ünnepel a válaszadók 5, 20%-a, nem volt értékelhető a válaszok 4,2%-a.

1. táblázat Asztalfőn elfoglalt hely szerinti megoszlás

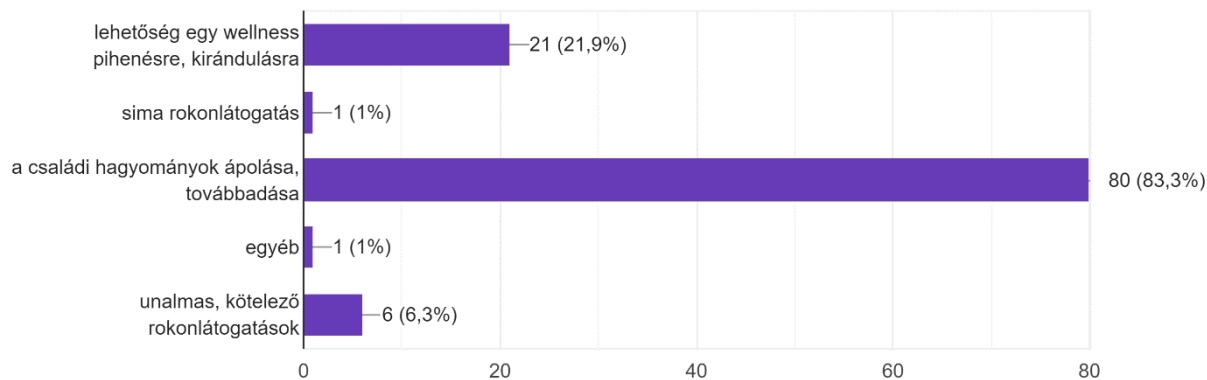
Opció	N(fő)	Megoszlás (%)
<i>Nagyapa</i>	36	37,5
<i>Apa</i>	17	17,7
<i>Nagymama</i>	6	6,3
<i>Gyerek</i>	12	12,5
<i>Kerek asztal</i>	10	10,4
<i>Külön ünnepel</i>	5	5,20
<i>Nincs fix hely</i>	6	6,2
<i>Nem értékelhető</i>	4	4,2
Összesen	96	100%

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

Az ünnepnapok esetében a nagyszülők szerepe annál is inkább fontos, mivel vizsgálatom során azt találtam, hogy a legtöbben (83,3%-ban) a családi hagyományok ápolását, továbbadását nevezik meg ennek funkciójaként. Láthatjuk tehát, hogy az idősekre, mint kultúráközvetítőkre gondolnak jellemzően, ugyanakkor mindennapi kihívások, aktuális pedagógiai kérdések kapcsán az internetet tekintik megbízhatóbb forrásnak. Napjainkban az ünnepnapok jellemzően pihenéssel telnek. Erre mutat az az eredmény is, mely szerint az alanyok 21,9%-a úgy gondolják, az ünnepnap kedvező lehetőségként kínálkozik egy wellness pihenésre vagy kirándulásra. A kötelező, unalmas rokonlátogatásokat 6,3% jelölte, a sima rokonlátogatást 1%,

egyéb kategóriát 1%. Ennek hátterét is érdemes lehet megérteni, mit jelen a „kötelező”, unalmas rokonlátogatás. Mi lehet az oka annak, ha azok a rokoni kapcsolatok elsőkélyesedtek és a kötelezettség érzetét keltik.

11. ábra Az ünnepnapok megítélése

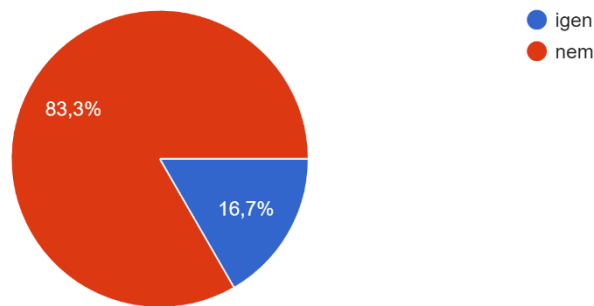

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

4.5.7 A hagyományos értékrend tisztelete a családban és a közösségben: névadás és keresztelő

A hagyományos családokban gyakori volt, hogy a szülők valamelyik nagyszülő nevét adták gyermeküknek. Napjainkban a régi magyar keresztnévek nagyon ritkák, véleményem szerint a szülők a „divatos” nevek közül választanak. A magyarnevek.hu utónévstatisztikája szerint a 2020-as évek leggyakrabban használt első három név: Bence, Máté, Dominik, míg 1955 előtti leggyakrabban használt nevek: István, József, László. A női nevek esetében a top 3-as nevek 2020-ban: Hanna, Anna, Zoé, 1955 előtti: Mária, Erzsébet, Ilona. A válaszokból kiderült, hogy csak 16,7%-a viseli valamelyik nagyszülő nevét, 83,3%-ban nem volt a válasz.

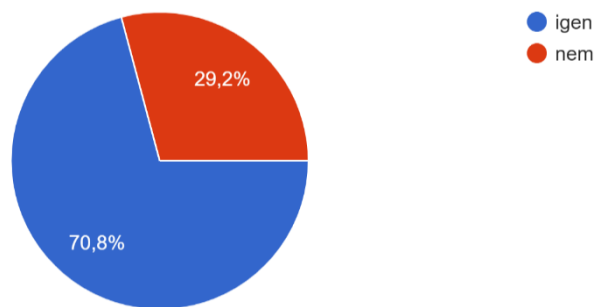
12. ábra Nagyszülő nevét viselő gyermek aránya

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

A hagyománytisztelet e szülők felé mutatott formája kevésbé nyilvánul meg (ugyanakkor érdemes lehet rákérdezni, a névadás során honnan vették az ötletet, hogy gyermekük e nevet kapja), ugyanakkor az egyház hagyományos szerepe erőteljesen jelen van az életükben. Ezt az bizonyítja, hogy a megkérdezettek 70,8%-a állította, gyermekét gyermekeit megkeresztelték, tehát a család valamelyik egyház tagja. Keresztelés által az egyház befogadja a gyermeket, tagja lesz a közösségnek. Az egyházak szerepe, a vallás a mai családok életében egyre kevesebb.

13. ábra Gyermekek keresztlése

Forrás: kérdőíves felmérés alapján, saját szerkesztés

4.5.8 A kvantitatív eredmények szintézise

A kvantitatív eredmények részösszegzése során levonhatjuk a következtetést, miszerint a vizsgált mintára igaz, hogy a nagyszülőkkel szoros kapcsolatot tart fenn, naponta, de legalább hetente személyesen is találkoznak velük. Bevonják őket életükbe, mindennapjaikba, ezzel fenntartva a hagyományokat, ugyanakkor a modern világ érezteti a hatását: a gyermeknevelés során már nem a szülő a kizárólagos forrás, az internet előretörésével az online világ a személyes, családi kapcsolatokkal felveszi a versenyt. Annak okát, hogy míg

csecsemőgondozás során tényleges segítséget kérnek a szülők, addig a gyermeknevelésben inkább szakértői véleményekre, tudományos eredményekre, szakkönyvekre, illetve online forrásokra hagyatkoznak abban vélem felfedezni, hogy a világ változik és a ma kihívásaira úgy gondolják, a nagyszülők nem tudnak gyakorlati tanácsot adni. E modernitás jelenik meg a névadási tendenciák terén is. A nagyszülők szerepét elsődlegesen a kultúra fenntartásában látják a fiatalabbak. Ezt bizonyítja: az ünnepek során fontos jelenlétük, karácsonykor asztalfőre ültetik a nagypapát. Ahol a nagymama ül az asztalfőn, lehetséges, ott ő az egyetlen nagyszülő vagy elváltak a nagyszülők.

A hagyományok tisztelete a mai fiatal és középkorú évei elején álló generációk számára fontos, ugyanakkor függetlenségük fenntartása is. Talán ezzel magyarázható, hogy nem szívesen élnének együtt több generációs családi házban nagyszülőkkel, illetve, hogy üdülni nagyjából ugyanolyan arányban mennek szívesen velük, mint ahányan inkább csak gyermekkel. A szülők „presztízscsökkenése” mellett a vallás, közösséghez tartozás presztízscsökkenése nem jelenik meg, a keresztlő, mint szertartás illetve az egyházhoz tartozás szerepe továbbra is fontosnak tekinthető.

4.5.9 Kvalitatív vizsgálat a család összetartó erejéről

A család megtartó erejének fontosságát nyitottvégű kérdés formájában vizsgáltam. Az alanyok közül 7,3%-a nem hisz a család összetartó erejében, részben hisz 3,2%-a. A nagy többség, 89,5%-a válasza igen volt, több esetben röviden meg is indokolták:

- igen, kell hogy működjön, mert a gyerekek csak akkor értik meg az összetartozást
- igen, a mi családunk összetartó, sokat segítenek a nagyszülők
- igen, fontosnak tartom, hogy minőségi időt együtt tudjunk tölteni
- igen, mindenben lehet számítani egymásra kölcsönösen
- mindenképpen hiszek benne. A gyerekeknek is jó példát szükséges mutatnunk, hogy tudják, bármi történik velük, a családra mindig számíthatnak.
- mindenképpen, szükségünk van egymásra
- teljes mértékben szeretném, ha a gyerekeim is így éreznének

E válaszokat csoportosítva a következő dimenziókat találtam:

A nagyszülők kapcsán elsődleges dimenzióként a segítségnyújtás jelenik meg és idekapcsolódóan az, hogy a szülők arra vágnak, hogy amit adnak ők szüleiknek, azt kapják maguk is vissza gyermekeiktől. A nagyszülők iránti tiszteletben tehát tulajdonképpen jelen van saját gyermekeikkel szembeni elvárásrendszerük. A nyitott kérdésekben egyértelműen

érezhető, hogy a mai kisgyermekes szülők számítanak a nagyszülői támogatásra, továbbá a kölcsönös segítségnyújtást tekintik lényeges kérdésnek. A család összetartó ereje alatt ezt értelmezik. Összességében elmondható, hogy mind a kvalitatív, mind a kvantitatív eredmények arra mutattak, hogy a kisgyermekes szülők alapjában véve jó kapcsolatot ápolnak szüleikkel, segítségnyújtásukra, támogatásukra igényt tartanak, a család támogató funkciója működik. A szabadidejüket is szívesen töltik velük, ugyanakkor a hagyományos többgenerációs együttélési formáktól ódzkodnak illetve a nagyszülőkkel közös nyaralástól is. A családi összetartás alatt jellemzően a magcsaládot értik, ugyanakkor a nagyszülők is fontos szereplők életüknek és az ünnepnapok lényeges résztvevőinek tekintik őket, ugyanakkor a világ változásaiból kifolyólag referenciacsoporti funkciójuk csökken. Elsődlegesen szakirodalmakból, másfelől internetről igyekeznek gyermeknevelési ötleteket keresni.

4.6.Hipotézisvizsgálat

A bemutatott kérdőíves kutatási eredmények fényében szeretném megtenni megállapításaimat az előzetesen felelállított hipotéziseim helytállósága vonatkozásában.

H1. A családok rendszerint nem vágnak arra, hogy együtt éljen több generáció, ugyanakkor a kapcsolattartást, az együtt töltött minőségi időt kiemelten fontosnak ítélik.

E hipotézis részben teljesült, ugyanakkor érdemes kiegészíteni azzal, hogy a szülők a nagyszülőkkel közös programok szervezése kapcsán ambivalensek. Ez azonban lehetséges, csupán jelen minta vonatkozásában tekinthető igaznak, ugyanis igen kiegyenlített, majdnem 50-50% volt annak aránya, hogy szívesen utaznának-e a szülőkkel együtt apartmanba vagy csupán a gyermeket vinnék.

H2. A családok rendszerint igénylik, hogy a nagyszülők segítsék őket csecsemőgondozásban, gyermeknevelésben.

E hipotézis részben igazolódott. A gyermek születése után az apán kívül a nagyszülők segítségére szükség van, akárcsak a paraszti nagycsaládokban. Tény, hogy a segítségkérés más formái is megjelentek. Az összegyűjtött adatok, információk és az olvasott szakirodalom alapján a családok gyermeknevelési kultúrája eltér a korábbi neveléstől, de az „alapkövek”: a szeretet, összetartás, a hagyományos értékek továbbadása a következő generációknak jelen vannak a gyermeknevelésben, amiben a nagyszülőknek is szerepe van, ugyanakkor a csecsemőgondozást követő időszakban, a gyermeknevelés időszakában, mikor már modern

életvitelbeli illetve pedagógiai kérdések is felmerülnek, a szülők kevésbé hagyatkoznak a nagyszülőkre. A szakirodalom, valamint szakértői vélemények mellett az interneten bönghesnek e témában. Lehetséges, hogy ennek háttérében valamiféle csoportidentitás áll, ez nem feltétlenül a nagyszülők értékrendjének elvetésére utal. Az interneten történő kutatás lehet többféle: történhet online blogokon, de online e-bookként elolvasható szakirodalom elolvasása formájában éppúgy, mint esetleg szülői fórumokon, szülők számára létrehozott Facebook csoportokban. Elképzelhető, hogy a háttérben a digitális alapú közösségépítés áll. E kérdéskör további kutatást igényelhet.

H3. Az ünnepeket akkor érzik a családok teljesnek, ha a nagyszülők is jelen vannak.

A hipotézis teljes mértékben igazolódott. A közös ünneplés összekovácsolta a családot régen. Ez napjainkban is így van. A nukleáris családok és a nagyszülők közötti kötelék lazul, de az ünnepnapokon még mindig fontos a közös ünneplés. A nagyszülők szerepe nem csupán a közös ünneplésben nyilvánul meg, de ahogyan régen, ma is az asztalfőnél foglalhatnak helyet. Ez a hagyomány tovább élésére utal.

H4. A családi hagyományok fennmaradnak, de funkciójuk módosul, dinamikus átalakulás alatt van.

Kevesebb szerep jut a tradícióknak, ezt igazolja, hogy a gyermek névválasztásánál a szülők már nem a nagyszülő nevét választják, a családi asztalnál megszűnt a férfi családtag uralma. Ezzel párhuzamosan és összhangban az is kijelenthető, hogy az egyház szerepe ugyan még jelen van a családok életében, de nem tölt be olyan nagy funkciót, mint a hagyományos paraszti családok életében. Egy átfogó, matematikai statisztikai elemzés akár már jelen mintán is rámutathatna, hogy vajon van-e összefüggés a család, azaz a nagyszülők szerepének csökkenése és a vallás fontosságának csökkenése között vagy hogy a hagyománytisztelet és vallásosság közt van-e korreláció, továbbá, hogy a szülők családi állapota és a nagyszülőkhöz való hozzáállás között van-e kapcsolat, továbbá adódnak-e nemek közötti különbségek. Jelen dolgozatban azonban terjedelmi korlátokból kifolyólag csupán leíró statisztikai adatokra támaszkodtam.

H5. A kisgyermekes családok úgy gondolják, fontos a nagyszülővel töltött idő az unokák számára, ugyanakkor a szülők is jobban tudnak pihenni, ha van segítség.

E hipotézist jelenlegi eredmények alapján egyelőre sem igazolni sem elvetni a túlon túl kiegyenlített eredményekből kifolyólag nem tudjuk. További kutatás, illetve e kérdés differenciálása (egyéb opciók megfogalmazása) is szükséges lehet, hiszen lehetséges,

amennyiben egyéb, kevésbé releváns választási lehetőség is bekerülne, kirajzolódna egy nagyobb arányú tendencia e két választási lehetőség valamelyike között, továbbá elképzelhető, hogy akadnak szülők, akik csupán kettesben utaznának szívesen.

Összefoglalás

Az emberek körében évszázadok óta terjed a fönixmadár legendája. A madár sebei egyes legendák szerint maguktól begyógyulnak, így a madár elpusztíthatatlan. A család is elpusztíthatatlan, sebei begyógyulnak, képes újjászületni.

A többgenerációs együttélés napjainkban már nem jellemző a családokra, helyét átvette a nukleáris család. A családok elmagányosodnak, kevesebb szerep jut a tradícióknak. A családi hagyományok és az ünnepek átalakulnak, a szokások, normák lazulnak. Kérdőívem utolsó kérdése a család összetartó erejére vonatkozott. A válaszok alapján hiszem, hogy a családnak összetartó ereje van, még mindig számítanak a régi értékek: a szeretet, összetartozás, még ha jelentősége, megnyilvánulása sokat változott, módosult is az elmúlt évtizedek során.

Kisgyermeknevelőként ezen értékek átadását szívügyemnek tekintem, a bölcsődei gyermekek és családjaikkal való közös ünneplések alkalmával

Hagyományaink őrzése, ápolása, továbbadása a következő generációknak a mi felelősségünk.

A kutatás lehetséges folytatása

A későbbiekben a háttérváltozókat is átfogóbban vizsgálnám, hiszen az eredmények értelmezését az jelentősen árnyalhatja. Érdekes lehet a szülők és nagyszülők életkorát is figyelembe venni, továbbá azt, hogy ahol több gyermek van, hány évesek. Lényeges szempont lehet továbbá, hogy a gyermek születési családjában vagy mozaikcsaládban él-e és ily módon össze lehetne vetni az eredményeket, ugyanis feltételezem, hogy a nagyszülők részéről legtöbb segítséget azon szülők igénylik, akik egyedülállók, illetve azok, akik mozaikcsaládban, a gyermeket nevelőszülővel nevelik, hisz előfordulhat, hogy a nevelőszülő valamilyen mértékben kívülállónak tekinti magát. Természetesen ehhez célirányos interjúk illetőleg nyitott kérdések is szükségesek lehetnek.

Érdeemes lehet a későbbiekben megkérdezni, miért nem szívesen élnének együtt a nagyszülőkkel, illetőleg érdemes lehet egy nagyszülői mintát is bevonni, hogy az érem „másik oldalát” is.

Lényeges lehet továbbá vizsgálni, hogy akik nem vagy inkább nem értenek egyet a többgenerációs együttéléssel, azt mivel indokolják. Ennek vizsgálata igen egyszerű. Az attitűdskálás kérdést követően megkérjük: Válaszát kérem, indokolja! Ekkor arról is képet kaphatunk – csoportosíthatjuk a válaszokat – hogy mi lehet az oka annak, ha szívesen élnek több generációs családi házban – és jellemzően mi az oka, ha ezzel szemben ellenérzéseik vannak.

Annak kapcsán, hogy milyen gyakran ápolja kapcsolatát a nagyszülőkkel érdemes lehet háttérváltozóként a nagyszülők lakóhelyét is figyelembe venni. Ha messze élnek vagy esetleg egyikük távolabb él, már nem tudják ugyanolyan gyakran látogatni őket, mintha ugyanazon településen, vagy csak néhány kilométerre élnek.

Arra vonatkozóan is érdemes lehet tovább vizsgáldni, hogy vajon mi motiválja azokat, akik a nagyszülőktől kérnek segítséget a gyermek születése után, mi lehet az oka, ha inkább mást vonnak be, illetve esetlegesen arra is érdemes lehet rákérdezni: mely területeken kérnek segítséget. Természetesen e kérdést szintén elengedhetetlen földrajzi távolság függvényében vizsgálni, hisz lehetséges, hogy azt keresik, aki-ami legkönnyebben elérhető, hozzáférhető.

Arra vonatkozó eredményemet is érdemes lehet átfogóbban vizsgálni, miszerint a nagyszülőkkel közös apartman megközelítőleg hasonló népszerűségnek örvend, mint a kizárólag gyermekkel és házastárssal (élettárssal) vagy csak gyermekkel történő utazás. Ezt az eredményt árnyalhatja, hogy teljes mértékben vérszerinti vagy mozaikcsaládról van-e szó, a nagyszülő az érintett szülő saját szülője vagy a társáé, a gyermeket esetleg egyedül neveli-e és ily módon utazva kéri a nagyszülő segítségét, emiatt utazik vele. Szintén érdemes lehet esetlegesen arra rákérdezni, vajon a szülő egy egyedüli, illetve házastársával közös utazást, vagy épp gyermekkel való utazást, illetve nagyszülőkkel közös utazást részesít-e előnyben. Ezt követően célszerű megkérni, válaszát indokolja, valamint Likert-skálás kérdésként is érdemes lehet megfogalmazni feléjük ezt.

E feltételezésemet egyértelműen alátámasztani nem tudják eredményeim, ugyanakkor cáfolni sem, hiszen igen kiegyensúlyozott eredményt kaptunk, szinte fele-fele azok aránya, akik úgy gondolják, célszerűbb a nagyszülőkkel utazni nyaralni és közösen megszállni egy apartmanban, míg mások úgy látják, csupán a gyermeket viszik, a nagyszülőre nincsen szükség.

A névadás kapcsán érdemes lenne vizsgálni, hogy amennyiben nem a szülőkről nevezik el a gyermeket, úgy mi alapján döntenek az adott név mellett. Elképzelhető, hogy még ma is él az a hagyomány, hogy az adott környéken gyakori vagy születésnapjához közeli nevet kap.

Szintén érdemes lenne vizsgálni – háttérváltozóként beemelve a szülők korát – hogy függ-e életkortól.

Szintén érdekes lehet a nagyszülők életkora.

Össze lehet vetni kisgyermekes családokat nagyobb gyermekek szüleinek eredményeivel.

Szintén érdemes lehet nagyobb mintán összehasonlítani férfiak és nők eredményeit, továbbá érdekes lehet a nagyszülői nézőpont vizsgálata is, hiszen lehetséges, azért nem gondolkodnak a fiatalok több generációs együttélésben, mert a nagyszülők féltik a saját függetlenségüket vagy éppen nem szeretnék „teher” lenni a fiatalok nyakán. Az is lehetséges, hogy a hagyományok megszakadása már nem a szülők-nagyszülők, hanem a mostani nagyszülők és az ő szüleik idejéből származtatható.

Irodalomjegyzék

- Aggné Pirka, V., Mikonya, G., Mészárosné Darvai, S., & Szarka, E. (2014). Kora gyermekkori nevelés- és családtörténet. Budapest. Letöltés dátuma: 2021. 10 04, forrás: <https://mek.oszk.hu/18700/18709/18709.pdf>
- Andorka, R. (2000). *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Andrásfalvy, B. (2000). A család hagyományai. In G. Harup, & G. Kelemen (szerk.), *A család*. Budapest: Balassi Kiadó. Letöltés dátuma: 2021. 10 05, forrás: <http://www.magyarpaxromana.hu/kiadvanyok/csalad/andrasfalvy.htm>
- Csekő, C. (2000). *A gyermeknevelés néhány aspektusa a hagyományos falusi közösségekben* (Ezerszínű világ - Dolgozatok a neveléstörténet köréből. kötet). (K. Katalin, Szerk.) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Tanárképző Intézet. Forrás: <https://vmek.oszk.hu/01800/01887/html/ezersz05.htm>
- Dömötör, T., & Hoppál, M. (szerk.). (dátum nélk.). *Magyar Néprajz* (VII. kötet). Budapest: Akadémiai Kiadó. Letöltés dátuma: 2021. 10 04, forrás: <ps://vmek.oszk.hu/02100/02152/html/07/index.html>
- Géczi-Laskai, J. (2013. 12 15). Kell-e és lehet-e a néphagyományt tanítani/tanulni? *Gyermeknevelés-online tudományos folyóirat*, 36-47. Letöltés dátuma: 2021. 10. 02, forrás: <https://doi.org/10.31074/gyntf.2013.2.36.47>
- Harcsa, I., & Monostori, J. (dátum nélk.). Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon. Letöltés dátuma: 2021. 10 05, forrás: <https://www.demografia.hu/hu/letoltes/publikaciok/tarsadalmi-riport-2014/Harcsa-Monostori.pdf>
- KSH. (2013). 2011. Évi Népszámlálás 3. Országos adatok. Budapest. Letöltés dátuma: 2021. 10 05, forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf
- Nemes, O. (2019). *Generációs mítoszok - Hogyan készülünk fel a jövő kihívásaira?* Budapest: HVG Könyvek.
- Németh, A. (2005 XIII/1). Az ünnep pszichológiai jelentősége. In E. Sulyok (Szerk.), *Pannonhalmi Szemle* (old.: 37-52). Pannonhalmi Főapátság.
- Ortutay, G. (Szerk.). (1997). Magyar Néprajzi Lexikon. *Első kötet*(1977). Budapest: Akadémiai Kiadó. Letöltés dátuma: 2021. 10 02, forrás: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1185.html>
- Paládi-Kovács, A. (1988-2011). *Magyar néprajz nyolc kötetben-Népszokás, néphit, népi vallásosság. Folklór* 3. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Torgyik, J. &. (2006). *Multikulturális nevelés*. Budapest: Kodolányi János Főiskola.
- Vajda, Z. (2005). *Neveléslélektan*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Vajda, Z. (2011). *Kultúra és szocializáció*. Budapest. Letöltés dátuma: 2021. 10.05., forrás: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http%3A%2F%2Fwww.tanarkepzo.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2FKultszoc_legvegleges.doc&wdOrigin=BROWSELINK

1. számú Melléklet

László Kinga vagyok, a MATE Kaposvári Camus Neveléstudományi Mesterképzés (MA) végzős hallgatója.

A kérdőív a szakdolgozatom megírásához szükséges, melynek kitöltésével annak sikerességét támogatná.

Kutatásom témája: a nagyszülőkkel való kapcsolat változása a nukleáris családokban a hagyományos nagycsaládi modellhez képest. Olyan szülők segítségére lenne szükségem, akik 0-4 éves kisgyermeket is nevelnek.

A kérdőív kitöltése teljesen anonim, 5-10 percet vesz igénybe.

Köszönettel, László Kinga.

A beírt űrlapadatok mentéséhez [jelentkezzen be a Google-fiókjába](#). További információ

***Kötelező**

1. Az Ön neve? *

nő

férfi

2. Hány gyermeke van? *

Saját válasz

3. Családi állapota *

házas

élettársi kapcsolat

egyedülálló szülő

4. Kérem, adja meg lakóhelyének típusát *

főváros

város

község

5. Legmagasabb iskolai végzettség *

általános

szakközépiskola

gimnázium

felsőfokú végzettség

6. A nagyszülők: *

nyugdíjasok

aktív dolgozók

mindkettő

egyéb

7. Melyiket választaná? Egy többgenerációs családi házat ahol együtt élhetnének a nagyszülőkkel VAGY önálló, külön lakást, ahol a nagyszülőktől függetlenül élhetnének. *

egy többgenerációs családi házat

külön lakást

8. Milyen gyakran találkoznak a nagyszülőkkel? *

naponta

hétvégén

havonta

ünnepnapokon

9. Hogyan tartják a kapcsolatot? *

személyesen

telefonon

online

egyéb

10. Szülés után kik segítettek az apán kívül? *

nagyszülők

rokonság

barátok

egyik sem

11. Gyermek/gyermekei viseli/viselik valamelyik nagyszülő keresztnévét? *

igen

nem

12. Gyermeknevelési tanácsokat: *

nagyszülőktől kér

szakembertől (védőnő, gyerekorvos, kisgyermeknevelő, gyógypedagógus)kér

könyvekből tájékozódik

online keres

egyéb

13. A gyerek/gyerekek meg vannak keresztelve? *

igen

nem

14. Előnyben részesíteném/részesítem a többgenerációs együttélést. *

nem értek egyet

1

2

3

4

5

egyetértek

15. Melyiket választaná? *

családi nyaralás nagyszülőkkel apartmanházban

családi nyaralás szállodában csak a gyerekekkel

16. Az ünnepeknél fontosnak tartja a nagyszülők jelenlétét? *

Igen

Nem

Talán

17. Közösen ünneplik a karácsonyt a nagyszülőkkel. Ki ül az asztalfőre? *

Saját válasz

18. Az ünnepnapok *

lehetőség egy wellness pihenésre, kirándulásra

sima rokonlátogatás

a családi hagyományok ápolása, továbbadása

egyéb

Kötelező

19. Ön hisz a család összetartó erejében? *

Saját válasz

Ábra-és táblázatjegyek

2. ábra A családok megoszlása családtípusonként	15
3. ábra A minta eloszlása gyermek száma alapján	22
4. ábra Többgenerációs együttélés diagramm	23
5. ábra Többgenerációs együttélés iránti szimpátia mértéke	24
6. ábra Kapcsolattartás gyakorisági megoszlása	25
7. ábra Kapcsolattartás formáinak megoszlása	25
8. ábra Szülői segítségkérés mértéke	26
9. ábra Gyermeknevelési tanácsok megítélése	26
10. ábra Családi nyaralás	27
11. ábra Közös ünneplés kérdése	27
12. ábra Az ünnepnapok megítélése	29
13. ábra Nagyszülő nevét viselő gyermek aránya	29
14. ábra Gyermek keresztelése	30
1. táblázat Asztalfőn elfoglalt hely szerinti megoszlás	28

NYILATKOZAT

Alulírott a ISZLO G-A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem,
Campus,.

RIEV • ESTUDO

végzős -hallgatója ho | dolgozat*saját nyilatkozom, a munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon. a jogi és etikai sznbályok betartásával kezeltem,, Hozzájárulok -ahhQ% hogy egyoldalas összebglalója felkertiúön- az Egyetem honlapjára é! hogy a. digitális verióban (pdf .formátumban) leadottdolgozatom elérhetőlegyen a témátvezetä Tanszéken/Intézetben,illetve az Egetem központi nyilvántartásában, ajogies etikai szabályok teljes kőrü betartásánellett,

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023

év november hó 9 nap

László King
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgózatot/DiplomadQlgőzatQt átekintettem, hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről; jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot erővisgán töltend védCsre javaslom/ nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023. év november hó 11. nap

LLL

Belső konzulens